THE LAWS OF THE LIPIT-ISHTAR
ლიფით-იშთარის კანონები

CHAREKISHVILI NINO
Professor, Georgian Institute of Public Affairs (GIPA)
Rustavi Highway N22a, 0114, Tbilisi, Georgia
ORCID: 0000-0002-9568-2926
n.charekishvili@gipa.ge

Abstract: The article presents a Georgian translation of the Laws of Lipit-Ishtar, which has not been fully rendered into Georgian before. Lipit-Ishtar (1934-1924 BC) was the fifth ruler of the First Dynasty of Isin, which was established after the collapse of the Third Dynasty of Ur. The members of the dynasty ruled the city of Isin and held military and political power over the cities of Lower Mesopotamia. Although political and military dominance in the region shifted to Larsa, located to the south, shortly after the end of Lipit-Ishtar's reign, they remained an important cultural and strategic center.

Lipit-Ishtar was the successor of Ishme-Dagan and was later replaced by Ur-Ninurta. Some documents and royal inscriptions from his reign have survived, but Lipit-Ishtar is mainly known for hymns written in Sumerian in his honor and also for a legal code written in his name, which predates the famous Code of Hammurabi by approximately 100 years.

The annals of Lipit-Ishtar's reign report that he defeated the Amorites, restored peace, and established a legal system – he created laws. A diorite stele on which the laws were inscribed was erected in Nippur. Two fragments of this stele have survived to this day. The structure of the Laws of Lipit-Ishtar is similar to the oldest legal code known to us – the Code of Ur-Nammu. The Laws of Lipit-Ishtar consist of three parts:

a. Prologue;
b. Main part, which contains civil and criminal laws;
c. Epilogue.

a. Prologue: The prologue legitimizes the legal content of the code. Along with demonstrating the legitimacy of Lipit-Ishtar's rule, his achievements in establishing justice are described. More specifically, the prologue conveys the following key ideas:

- ***Divine Mandate:*** The prologue begins by emphasizing that Lipit-Ishtar was appointed ruler by the supreme gods Anu and Enlil. This underscores his legitimacy and the fact that his rule is carried out by divine will.
- ***Purpose of Governance:*** The purpose of the gods' appointment of Lipit-Ishtar is to establish justice in the land, eliminate complaints, eradicate enmity and violence, and ensure the prosperity of Sumer and Akkad. This portrays Lipit-Ishtar as a just and caring ruler.
- ***Merits of Lipit-Ishtar:*** The text describes Lipit-Ishtar's titles and his connection to various important cities, highlighting his power and influence in the region.
- ***Establishment of Justice:*** Lipit-Ishtar declares that by the word of the god Enlil, he established justice in the lands of Sumer and Akkad. This is the central theme that the entire prologue serves.

- ***Liberation of the Oppressed and Restoration of Order:*** As a specific example, it is mentioned how Lipit-Ishtar liberated the oppressed people of various cities and regions and restored order. This specific action reinforces his reputation as a restorer of justice.
- ***Establishment of Family Obligations:*** The final part of the prologue discusses the obligations established by Lipit-Ishtar among family members and also the imposition of certain service obligations on various social groups. This indicates his attempt to regulate not only legal but also social relations.

b. Main part: The main part includes almost fifty legal provisions that pertain to civil and criminal law. Specifically, the laws address: boats, agriculture, runaway slaves, false testimony, apprenticeship, marriage and inheritance issues, miscarriage, sexual relations, as well as hired oxen. In the surviving portion of the Laws of Lipit-Ishtar, with the exception of one specific instance of capital punishment (e. (P rev. iii' 7'-8')), the primary form of punishment is a fine in silver or grain. It is evident that for various offenses (damage to property, theft, physical injury, slander), the penalty stipulated is the payment of a certain amount of silver or grain to the benefit of the injured party. This indicates that in that period, material compensation played a significant role in legal accountability. The laws can be divided as follows:

Civil Law:

- Property Relations: a, 5, 7, 8, 11;
- Inheritance Law: b, c, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 32;
- Family Law: 21, 28, 29, 30;
- Obligation Law: 34, 35, 36, 37;
- Other Civil Matters: 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20b, 20c.

Criminal Law:

- Bodily Injury and Miscarriage (d, f);
- Murder (e);
- Theft (9);
- Destruction of Another's Property (10);
- False Accusation (17);
- Slander on Sexual Matters (33).

c. Epilogue: The surviving parts of the epilogue explain that Lipit-Ishtar fulfilled the divine command and brought justice to his country. This part represents Lipit-Ishtar's attempt to ensure the perpetuity and authority of his laws. He uses both positive (blessing) and negative (curse) sanctions to deter any potential infringement upon his legal legacy and to emphasize the importance of the justice he established. The epilogue conveys the following key ideas:

- ***Divine Authority and Justice:*** Lipit-Ishtar again emphasizes that his legal activity is carried out by divine will, this time by the instruction of the god Utu. He declares that he established fair judicial proceedings and eradicated enmity, violence, weeping, lamentation, demands for justice, and complaints. This once again underscores his role as an establisher of justice.
- ***Erection of the Law Stele and Its Significance:*** Lipit-Ishtar declares that after establishing justice in the lands of Sumer and Akkad, he erected this stele (on which his laws were inscribed). This stele symbolizes his just rule and laws.
- ***Blessing for the Respectful:*** The text contains a blessing for those who respect the stele, do not damage his work, do not erase his inscription, and do not attribute it to themselves. A favorable future is foretold for them, including long life, prosperity, and the favor of the god Enlil.
- ***Curse for the Violators:*** A significant part of the text is devoted to a harsh curse for those who inflict any harm upon the stele, damage his work, enter the treasury, alter its pedestal, erase the inscription

and inscribe their own name (instead of his), or compel a foreigner to remove it. Terrible punishment is foretold for them, including complete destruction and divine wrath.

- ***Additional Curses:*** The final parts of the text provide even more detailed and severe curses invoking specific deities. This further reinforces the dire consequences of disobeying the laws.

Keywords: Assyriology; Mesopotamia; Sumerian language;, Lipit-Ishtar; Laws.

ნინო ჩარექიშვილი
პროფესორი, დოქტორი,
საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი (GIPA)
მის.: რუსთავის გზატკეცილი N22ა, 0114,
თბილისი, საქართველო
ORCID: 0000-0002-9568-2926
n.charekishvili@gipa.ge

აბსტრაქტი: სტატიაში წარმოდგენლია ლიფით-იშთარის კანონთა ქართული თარგმანი, რომელიც აქამდე სრულად ქართულ ენაზე არ შესრულებულა. ლიფით-იშთარი (ქ.წ. 1934-1924 წწ.) იყო მეხუთე მმართველი ისინის პირველი დინასტიისა, რომელიც ურის მესამე დინასტიის დაშლის შემდეგ დაარსდა. დინასტიის წევრები მართავდნენ ისინის ქალაქს და ფლობდნენ სამხედრო და პოლიტიკურ ძალაუფლებას ქვემო მესოპოტამიის ქალაქებზე. მიუხედავად იმისა, რომ რეგიონში პოლიტიკური და სამხედრო დომინირება ლიფით-იშთარის მეფობის დასრულების შემდეგ მალევე სამხრეთით მდებარე ლარსაში გადავიდა, ისინი მაინც მნიშვნელოვან კულტურულ და სტრატეგიულ ცენტრად დარჩა.

ლიფით-იშთარი იყო იშმე-დაგანის მემკვიდრე და შემდეგ ურ-ნინურთამ ჩაანაცვლა. მისი მმართველობის დროინდელი ზოგიერთი დოკუმენტი და სამეფო წარწერა შემორჩენილია, თუმცა ლიფით-იშთარი ძირითადად ცნობილია შუმერულ ენაზე დაწერილი ჰიმნებით, რომლებიც მის პატივსაცემად იყო შექმნილი და ასევე მისი სახელით დაწერილი სამართლებრივი კოდექსით, რომელიც ხამურაბის ცნობილ კანონთა კრებულზე დაახლოებით 100 წლით ადრეა შექმნილი.

ლიფით-იშთარის მმართველობის ანალები იუწყება, რომ მან ამორეველებს სძლია, აღადგინა მშვიდობა და სამართლებრივი სისტემა დამყარა – შექმნა კანონები. დიორიტის სტელა, რომელზედაც იყო კანონები ამოტვიფრული, აღმართული იყო ნიფურში. ამ სტელის ორი ნაწილი დღემდეა შემორჩენილი. ლიფით-იშთარის კანონები სტრუქტურით ჰგავს ჩვენამდე მოღწეულ ყველაზე ძველ სამართლის კოდექსს – ურნამუს კანონებს. ლიფით-იშთარის კანონები შედგება სამი ნაწილისაგან:

ა. პროლოგი;
ბ. მთავარი ნაწილი, რომელიც შეიცავს სამოქალაქო და სისხლის სამართლის კანონებს;
გ. ეპილოგი.

ა. პროლოგი: პროლოგი ლეგიტიმაციას ანიჭებს კოდექსის სამართლებრივ შინაარსს. ლიფით-იშთარის მმართველობის ლეგიტიმაციის დემონსტრირებასთან ერთად აღწერილია მისი მიღწევები სამართლიანობის დამყარების კუთხით. უფრო კონკრეტულად, პროლოგი გადმოსცემს შემდეგ საკვანძო იდეებს:

- ***ღვთაებრივი მანდატი:*** პროლოგი იწყება იმის ხაზგასმით, რომ ლიფით-იშთარი მმართველად დანიშნეს უზენაესმა ღმერთებმა – ანუმ და ენლილმა. ეს ხაზს უსვამს მის ლეგიტიმურობას და იმას, რომ მისი მმართველობა ღვთიური ნებით ხორციელდება.
- ***მმართველობის მიზანი:*** ღმერთების მიერ ლიფით-იშთარის დანიშვნის მიზანია ქვეყანაში სამართლიანობის დამყარება, საჩივრების აღმოფხვრა, მტრობისა და ძალადობის აღკვეთა, ასევე შუმერისა და აქადის კეთილდღეობის უზრუნველყოფა. ეს წარმოაჩენს ლიფით-იშთარს, როგორც სამართლიან და მზრუნველ მმართველს.
- ***ლიფით-იშთარის დამსახურებები:*** ტექსტი აღწერს ლიფით-იშთარის ტიტულებს და მის კავშირს სხვადასხვა მნიშვნელოვან ქალაქთან, რაც ხაზს უსვამს მის ძალაუფლებასა და გავლენას რეგიონზე.
- ***სამართლიანობის დამყარება:*** ლიფით-იშთარი აცხადებს, რომ ღმერთ ენლილის სიტყვით მან დაამყარა სამართლიანობა შუმერისა და აქადის მიწებზე. ეს არის ცენტრალური თემა, რომელსაც მთელი პროლოგი ემსახურება.
- ***ჩაგრულთა განთავისუფლება და წესრიგის აღდგენა:*** კონკრეტული მაგალითის სახით მოყვანილია, თუ როგორ გაათავისუფლა ლიფით-იშთარმა სხვადასხვა ქალაქისა და რეგიონის ჩაგრული მოსახლეობა და აღადგინა წესრიგი. ეს კონკრეტული ქმედება ამყარებს მის რეპუტაციას, როგორც სამართლიანობის აღმდგენელისას.
- ***ოჯახური ვალდებულებების დაწესება:*** პროლოგის ბოლო ნაწილში საუბარია ლიფით-იშთარის მიერ დაწესებულ ვალდებულებებზე ოჯახის წევრებს შორის და ასევე გარკვეული სამსახურებრივი ვალდებულებების დაწესებაზე სხვადასხვა სოციალური ჯგუფისთვის. ეს მიუთითებს მის მცდელობაზე, მოაწესრიგოს არა მხოლოდ სამართლებრივი, არამედ სოციალური ურთიერთობებიც.

ბ. ძირითადი ნაწილი: ძირითადი ნაწილი თითქმის ორმოცდაათამდე სამართლებრივ დებულებას მოიცავს, რომლებიც ეხება სამოქალაქო და სისხლის სამართლს. კერძოდ კანონები ეხება: ნავებს, სოფლის მეურნეობას, გაქცეულ მონებს, ცრუ ჩვენებას, შეგირდობას, ქორწინებასა და მეკვიდრეობის საკითხებს, მუცლის მოშლას, სქესობრივ ურთიერთობებს, ასევე დაქირავებულ ხარებს. ლიფით-იშთარის კანონების შემორჩენილ ნაწილში, სიკვდილით დასჯის ერთადერთი კონკრეტული შემთხვევის გარდა (e. (P rev. iii' 7'-8')), სასჯელის ძირითადი ფორმაა ჯარიმა ვერცხლით ან მარცვლეულით. აშკარად ჩანს, რომ სხვადასხვა დანაშაულისთვის (ქონების დაზიანება, ქურდობა, ფიზიკური დაზიანება, ცილისწამება) სასჯელის სახით განსაზღვრულია გარკვეული ოდენობის ვერცხლის ან მარცვლეულის გადახდა დაზარალებულის სასარგებლოდ. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ იმ პერიოდში მატერიალური კომპენსაცია მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა სამართლებრივ პასუხისმგებლობაში. კანონები შეიძლება ასე დაიყოს:

სამოქალაქო სამართალი:

- ქონებრივი ურთიერთობები: a, 5, 7, 8, 11;
- მემკვიდრეობითი სამართალი: b, c, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 32;

- საოჯახო სამართალი: 21, 28, 29, 30;
- ვალდებულებითი სამართალი: 34, 35, 36, 37
- სხვა სამოქალაქო საკითხები: 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20b, 20c.

სისხლის სამართალი:

- სხეულის დაზიანება და ნაყოფის მოშლა (d, f).
- მკვლელობა (e).
- ქურდობა (9).
- სხვისი ქონების განადგურება (10).
- ცრუ ბრალდება (17).
- ცილისწამება სექსუალურ საკითხზე (33).

g. ეპილოგი: ეპილოგის შემორჩენილი ნაწილები განმარტავს, რომ ლიფით-იშთარმა აღასრულა ღვთაებრივი ბრძანება და სამართლიანობა მოიტანა თავის ქვეყანაში. ეს ნაწილი წარმოადგენს ლიფით-იშთარის მცდელობას, უზრუნველყოს მისი კანონების მარადიულობა და ავტორიტეტი. ის იყენებს როგორც დადებით (კურთხევა), ასევე უარყოფით (წყევლა) სანქციებს, რათა შეაკავოს ნებისმიერი პოტენციური ხელყოფა მისი სამართლებრივი მემკვიდრეობის მიმართ და ხაზი გაუსვას მის მიერ დამყარებული სამართლიანობის მნიშვნელობას. ეპილოგი გადმოსცემს შემდეგ საკვანძო იდეებს:

- ***ღვთაებრივი ავტორიტეტი და სამართლიანობა:*** ლიფით-იშთარი კვლავ ხაზს უსვამს, რომ მისი სამართლებრივი საქმიანობა ღვთაებრივი ნებით ხორციელდება, ამჯერად ღმერთ უთუს მითითებით. ის აცხადებს, რომ დააწესა სამართლიანი სასამართლო წარმოება და აღმოფხვრა მტრობა, ძალადობა, ტირილი, გოდება, სამართლიანობის მოთხოვნა და საჩივრები. ეს კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს მის როლს, როგორც სამართლიანობის დამყარებელისას.
- ***კანონების სტელის აღმართვა და მისი მნიშვნელობა:*** ლიფით-იშთარი აცხადებს, რომ მის მიერ შუმერისა და აქადის მიწებზე სამართლიანობის დამყარების შემდეგ, მან აღმართა ეს სტელა (რომელზეც მისი კანონები იყო ამოკვეთილი). ეს სტელა სიმბოლოა მისი სამართლიანი მმართველობისა და კანონებისა.
- ***კურთხევა პატივისმცემელთათვის:*** ტექსტი შეიცავს კურთხევას იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც პატივს მიაგებენ სტელას, არ დააზიანებენ მის ნამუშევარს, არ წაშლიან მის წარწერას და არ მიაწერენ მას საკუთარ სახელს. მათთვის სასურველი მომავალია ნაწინასწარმეტყველები, მათ შორის ხანგრძლივი სიცოცხლე, კეთილდღეობა და ღმერთ ენლილის კეთილგანწყობა.
- ***წყევლა დამრღვევთათვის:*** ტექსტის მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა მკაცრ წყევლას იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც რაიმე ზიანს მიაყენებენ სტელას, დააზიანებენ მის ნამუშევარს, შეიჭრებიან საგანძურში, შეცვლიან მის კვარცხლბეკს, წაშლიან წარწერას და დააწერენ საკუთარ სახელს, ან აიძულებენ სხვას ეს გააკეთოს. მათთვის საშინელი სასჯელია ნაწინასწარმეტყველები, მათ შორის სრული განადგურება და ღვთაებრივი რისხვა.
- ***დამატებითი წყევლები:*** ტექსტის ბოლო ნაწილებში მოცემულია კიდევ უფრო დეტალური და მძიმე წყევლები კონკრეტული ღვთაებების მოხმობით. ეს კიდევ უფრო აძლიერებს კანონების დაუმორჩილებლობის საშინელ შედეგებს.

საძიებო სიტყვები: ასირიოლოგია; მესოპოტამია; შუმერული ენა; ლიფით-იშთარი; კანონები.

შესავალი: კანონები ძირითადად ეხება თავისუფალ პირს (lú, „კაცი“), რომელიც მოიცავს ბავშვს (dumu) აყვანის ან მოწაფეობისა და მემკვიდრეობის კონტექსტში და თავისუფლად დაბადებულ ან მშობლიურ ვაჟს (dumu-gi$_7$), სამი კატეგორიის ქურუმ ქალს (nadītu, qadištu, ugbabtu), ცოლს (dam) და პირველი რიგის ცოლს (nitadam). კანონები ასევე ეხება მამრობითი და მდედრობითი სქესის მონას (arad და géme) და სასახლის დამოკიდებულს (miqtu).

მსჯელობა:

პროლოგი

(i 1-19 [A i 1-19, B i 1'-2']). როდესაც დიდმა ღმერთმა ანმა,[1] ღმერთების მამამ, და ღმერთმა ენლილმა,[2] ქვეყნების მეფემ, ბედისწერის განმსაზღვრელმა მეუფემ, ხელსაყრელი მეფობა და შუმერისა და აქადის ქვეყნების მეფობა უბოძა ქალღმერთ ნინისინას,[3] ანის ასულს, ღვთისმოსავ ქალბატონს. რომლის მეფობისთვისაც [...] ხარობდა. რომლის ბრწყინვალე მზერით ქალაქ ისინში, მის ძვირფას სახლში(?), დააარსა ღმერთმა ანმა,

(i 20-37 [A i 20-ii 13, B i 3'-5']). იმ დროს ღმერთებმა ანმა და ენლილმა ლიფით-იშთარი დაადგინეს ქვეყნის მმართველად – ლიფით-იშთარი, ბრძენი მწყემსი, რომლის სახელიც ღვთაება ნუნამნირმა წარმოთქვა – ქვეყანაზე სამართლიანობის დასამყარებლად, (ადამიანთა პირიდან) საჩივრის განსადევნად, მტრობისა და შეიარაღებული ძალადობის აღმოსაფხვრელად, შუმერისა და აქადის მიწებზე კეთილდღეობის მოსატანად.

(i 38-55 [A ii 14-iii 8]). იმ დროს მე, ლიფით-იშთარმა, ქალაქ ნიფურის ღვთისმოსავმა მწყემსმა, ქალაქ ურის ერთგულმა მეურნემ[4], ქალაქ ერიდუსთან განუყრელად დაკავშირებულმა, ქალაქ ურუქის ღირსეულმა მბრძანებელმა, (ქალაქ) ისინის მეფემ, შუმერისა და აქადის მეფემ, ქალღმერთ ინანას[5] გულით სასურველმა, ღვთაება ენლილის სიტყვით შუმერისა და აქადის ქვეყნებში სამართლიანობა დავამყარე:

(ii 1-15 [A iii 9-23]). იმ დროს გავათავისუფლე ქალაქ ნიფურის ვაჟიშვილები და ქალიშვილები, ქალაქ ურის ვაჟიშვილები და ქალიშვილები, ქალაქ ისინის ვაჟიშვილები და ქალიშვილები, შუმერისა და აქადის ქვეყნების ვაჟიშვილები და ქალიშვილები, რომლებიც ჩაგრულნი იყვნენ [უღლის(?)[6] ქვეშ] და აღვადგინე წესრიგი.

---

[1] ცის უზენაესი ღვთაება.

[2] ჰაერის ღვთაება, მას უჭირავს შუასკნელი. იგი ითლება კაცობრიობის ღმერთად.

[3] ქალაქის მფარველი და ქალაქის მეფეთა მითოსური დედა.

[4] Engar – irrigator, farmer (en, 'lord', + agar, 'field'; Akk. 'ikkar from Semitic "to hoe, cultivate").

[5] სიყვარულისა და ბრძოლის ქალღმერთი.

[6] šu-dul$_5$ – უღელი, ჯვარი

(ii 16-24 [A iii 24-26, iv 1-6]). [...] განკარგულებით(?) მამას შვილების მხარდასაჭერა[7] ვაიძულე, შვილს მამის მხარდაჭერა ვაიძულე.[8] მამას შვილის გვერდით დადგომა ვაიძულე, შვილს მამის გვერდით დადგომა ვაიძულე.

(ii 25-40 [A iv 7-22, B ii 1'-5']). მე დავუწესე სამსახური (თანაბრად) როგორც ცოცხალი მამის სახლს,[9] ასევე ძმების გაუყოფელ სახლს. მე, ლიფით-იშთარმა, ღვთაება ენლილის ძემ. (მე) დავავალდებულე ისინი, ვინც ცხოვრობდა მამის სახლში და ძმების გაუყოფელ სახლში, ემსახურათ სამოცდაათი დღე (წელიწადში). მე დავავალდებულე *გურუშის*[10] ოჯახის წევრებს ყოველთვიურად ათი დღე ემსახურათ კაცის ცოლს [...], კაცის ვაჟს [...].

(B v 1-3) [...] ჯარები, [...] მამისეული მემკვიდრეობის ქონება [...] მმართველის[11] ვაჟი, სასახლის მოხელის ვაჟი [...]

[იმ დროისთვის:]

კანონები

a. (P rev. ii' 2'-7'). თუკი კაცი ნახირისთვის უკანა ხარს იქირავებს,[12] მან ორი წლის ქირის სახით 8 *გური*[13] მარცვლეული უნდა მიუწონოს; თუ ეს არის წინა ან შუა ხარი, მან ქირის სახით 6 *გური*[14] მარცვლეული უნდა მიუწონოს.[15]

b. (P rev. ii' 8'-11'). თუკი კაცი გარდაიცვლება და მას ვაჟიშვილი მემკვიდრე არ ჰყავს, (მაშინ) გაუთხოვარი ქალიშვილი მისი მემკვიდრე იქნება.

c. (P rev. ii' 12'-15'). თუკი [კაცი გარდაიცვლება] და მისი ქალიშვილი [გათხოვილია (?)]. მამისეული მემკვიდრეობის ქონება [...] უმცროსი და, შემდეგ [...] სახლი [...].

d. (P rev. iii' 2'-6'). თუკი [ვიღაც] დაარტყამს კაცის ქალიშვილს და ნაყოფს მოუშლის, მან ½ *მანა*[16] ვერცხლი უნდა მიუწონოს.

---

[7] íla, íli, íl – მხარდაჭერა, აქ: რჩენა, მზრუნველობა

[8] ანუ საკანონმდებლო აქტით(?) მე გავხადე მამა თავისი შვილების მზრუნველი, გავხადე შვილი თავისი მამის მზრუნველი.

[9] = ოჯახს, ოჯახის წევრებს

[10] guruš, ĝuruš – sledge (archaic pictogram); adult workman, laborer (human sledge); young man (gúr, 'wheels' [cf., gigir], + uš, 'to stand upon'); ახალგაზრდა კაცი; შრომისუნარიანი კაცი, მოზრდილი მამაკაცი მუშა.

[11] შუმ. GÌR.NITÁ, აქად. šakkanakku - მმართველი, მთავარი, სამხედრო გუბერნატორი, გენერალი.

[12] huĝ, hun(-ĝ) – დაქირავება ან გაქირავება (ვინმესი ან რაღაცის)

[13] = 2400 სილა; gur, kùr (= 300 sìla in Old Akkadian and Neo-Sumerian periods; = 144 sìla in Old Sumerian Girsu/Lagash; in admin. texts = 2 bariga).

[14] = 1800 სილა.

[15] წინა ხარი ხშირად უფრო დიდი და ძლიერია, წინა ხარი უფრო გამოცდილია და იცის გზები, საძოვრები და სხვა ადგილები, სადაც ნახირი შეიძლება წავიდეს. შუა ხარს შეიძლება დაევალოს ნახირის დაცვა მტაცებლებისგან ან სხვა საფრთხეებისგან, მითუმეტეს თუკი ის გამოირჩევა ძლიერი ხასიათით და დიდი ზომით. უკანა ხარს შეიძლება დაეკისროს სპეციფიკური სამუშაო, რომელიც მოითხოვს მეტ ძალისხმევას და შესაბამისად, მეტი ტვირთის გადატანას.

[16] = 30 შიკლი.

e. (P rev. iii' 7'-8'). თუკი ის (ქალი) გარდაიცვლება, ის მამაკაცი უნდა მოკლან.

f. (P rev. iii' 9'-13'). თუკი [ვიღაც] დაარტყამს კაცის მონა ქალს[17] და ნაყოფს მოუშლის. 5 *შიკლი*[18] ვერცხლი უნდა მიუწონოს.

g. (P rev. iii' 14'-15'). თუკი [...]

4. (C xiii 9-11). [თუკი ...] ნავი [დაიკარგება], მან უნდა [ჩაანაცვლოს] ნავი.

5. (C xiii 12-23). თუკი კაცი ნავს იქირავებს და მისთვის გზა შეთანხმებული იქნება, მაგრამ ის ამ მარშრუტს დაარღვევს და ნავს [...] იმ ადგილას – ის უკანონოდ მოიქცა; ნავის დამქირავებელმა კაცმა უნდა შეცვალოს ნავი და [ქირის სახით მარცვლეული მიუწონოს].

6. (C xiv 6-8). [თუკი ...] საჩუქრად[19] უნდა მისცეს.

7. (C xiv 9-22, R 1'-6'). თუკი ის მებაღეს ხეხილის ბაღს იჯარით მისცემს, მებაღემ უნდა დარგოს [...] ბაღის მფლობელისთვის, მას (მებაღეს) ექნება პალმის ხეების მეათედიდან მიღებული ფინიკის გამოყენების უფლება.

7a.. (C xiv 23-25, R 7'). თუკი კაცი [...].

8. (C xv 3-7, D i 1-11, E i 1-11). თუკი კაცი (სხვა) კაცს ბაღის გასაშენებლად დაუმუშავებელ მიწას[20] მისცემს, მაგრამ ის ამ დაუმუშავებელ მიწაზე ბაღის გაშენებას[21] არ დაასრულებს, (მაშინ) მან უნდა მისცეს (დაუმუშავებლად) დატოვებული მიწა, მას, ვინც მზად არის დარგოს ბაღი, მის წილად.

9. (C xv 8-14. D i 12-15. E i 12-15). თუკი კაცი (სხვა) კაცის ბაღში შევა და იქ ქურდობისთვის შეიპყრობენ. (მან ბაღის მფლობელს) 10 *შიკლი*[22] ვერცხლი უნდა მიუწონოს.

10. (C xv 15-19, D i 16-20, E i 16-18). თუკი კაცი (სხვა) კაცის ბაღში ხეს მოჭრის, (მან ბაღის მფლობელს) 1/3 *მანა*[23] ვერცხლი უნდა მიუწონოს.

11. (D i 21-ii 13, E ii 1-15). თუკი კაცის სახლის მიმდებარედ (სხვა) კაცმა დაუმუშავებელი მიწის ნაკვეთი მიატოვა,[24] (და) სახლის მეპატრონე მიწის მფლობელს ეტყვის: „შენი მიწის ნაკვეთი მიტოვებულია: ჩემს სახლში შეიძლება ვინმე შემოიჭრას[25]. გაამაგრე[26] შენი მიწის

---

[17] geme – მონა ქალი

[18] gín, giĝ4 – small ax(-head) used as money; shekel (of silver) = ca. 8.333 grams; a surface area measure, 1/60 square nindan (sar) = 180 surface še = 2160 (=36,0) square fingers; a volume measure, = 0.3 cubic meters

[19] níĝ-ba – საჩუქარი, ძღვენი

[20] kislah [LAND] (75x: Ur III, Early Old Babylonian, Old Babylonian, unknown) wr. kislah; kislah2; kislah3 "threshing floor; uncultivated, uninhabited, cleared land; empty house lot" Akk. maškanu; nidûtu; terīqtu; turbalû

[21] სიტყვ.: ხეების დარგვას.

[22] gín, giĝ4 – small ax(-head) used as money; shekel (of silver) = ca. 8.333 grams; a surface area measure, 1/60 square nindan (sar) = 180 surface še = 2160 (=36,0) square fingers; a volume measure, = 0.3 cubic meters (Akk. kiinu 'true measure).

[23] = 20 შიკლი.

[24] tag4 – მიტოვება; უგულებელყოფა.

[25] bùr – შემოჭრა სახლში.

[26] kalag, kala, kal – შეკეთთება, გამოსწორება, გამაგრება.

ნაკვეთი!“[27] და (შემდეგ მათ შორის) ხელშეკრულება დაიდება, (მაშინ) დაუმუშავებელი მიწის ნაკვეთის მესაკუთრემ სახლის მფლობელს ნებისმიერ დაკარგულ ქონება უნდა აუნაზღაუროს.

12. (D ii 14-22, E ii 16-18). თუკი კაცის მონა ქალი ან მონა კაცი[28] ქალაქში გაიქცევა და დადასტურდება, რომ მონა ერთი თვის განმავლობაში (სხვა) კაცის სახლში ცხოვრობდა. მან (შემფარებელმა პატრონს) თავი თავის[29] სანაცვლოდ უნდა მისცეს.

13. (D ii 23-iii 2, E iii 4-7). თუკი (კაცს) მონა არ ჰყავს, (მაშინ მონის პატრონს) 15 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს.

14. (C xvi 1-4, D iii 3-13. E iii 8-17). თუკი კაცის მონა თავის ბატონს საკუთარი მონობის სტატუსს გაუსაჩივრებს და დადასტურდება, რომ მისმა ბატონმა მიიღო ორმაგი თანხა მისი მონობისთვის, ეს მონა უნდა გათავისუფლდეს.

15. (C xvi 5-8, D iii 14-17, E iii 18-21). თუკი *miqtu*-პირი[30] მეფის საჩუქარია, მისი გადაცემა არ შეიძლება.

16. (C xvi 9-15, D iii 18-25, E iv 1-8). თუკი *miqtu*-პირი საკუთარი ნებით მივა სამსახურში რომელიმე კაცთან, ამ კაცმა არ უნდა შეზღუდოს(?)[31], მას შეუძლია წავიდეს სადაც სურს.

17. (D iv 1-9, E iv 9-18). თუკი კაცი, უსაფუძვლოდ ადანაშაულებს სხვა კაცს ისეთ საქმეში, რომლის შესახებაც არაფერი იცის, და ეს კაცი ამას ვერ დაამტკიცებს, მას უნდა დაეკისროს იმ საქმის (შესაბამისი) სასჯელი, რაშიც მან დაადანაშაულა.

18. (D iv 10-22, E iv 19-20). თუკი მამულის[32] ბატონი ან ქალბატონი ვერ გადაიხდის თავისი მამულის გადასახადებს და უცხო პირი იკისრებს გადასახადების გადახდას, მას (ბატონს ან ქალბატონს) სამი წლის განმავლობაში არ გაასახლებენ; (მაგრამ გადასახადების გადაუხდელობის სამი წლის შემდეგ) ის კაცი, რომელმაც საგადასახადო ტვირთი იკისრა, დაეუფლება მამულს და მამულის (თავდაპირველ) მფლობელს პრეტენზია ვერ ექნება.

19. (B xvi l'-9', D iv 23-24). თუკი მამულის ბატონი [...].

20. (B xvi 10'-14'). თუკი კაცი ბავშვს ჭიდან[33] ამოიყვანს. მან უნდა აიღოს მისი ფეხები [და დალუქოს ფირფიტა მისი ფეხების ზომით.[34]

20a.(N ii 1'). [...] როცა [...] მინდობით.

20b.(N ii 2'-5'). თუკი კაცი არ აღზრდის ვაჟს, რომლის აღზრდაც მან ხელშეკრულებით იკისრა, და ეს დადასტურდება მოსამართლეების მიერ, ის ბავშვი დაუბრუნდება თავის ბიოლოგიურ დედას.

---

[27] é – სახლი, კარმიდამო; ტაძარი; მიწის ნაკვეთი.
[28] arad – მონა კაცი.
[29] ანუ ამ მონის სანაცვლოდ სხვა მონა.
[30] miqtu – სოციალური კლასი.
[31] = დააკაოს.
[32] = სამკვიდრო, სახლი.
[33] túl – საზოგადოებრივი შადრევანი, ჭა, ცისტერნა.
[34] როგორ ჩანს იდენტიფიკაციისთვის.

20c.(N ii 6'-8'). თუკი კაცი [არ აღზრდის] ქალიშვილს, რომლის აღზრდაც მან ხელშეკრულებით იკისრა, [...].

21.(B xvii 1'-11'). [თუკი ...] დაქორწინდება, მამისეული მემკვიდრეობიდან მიცემული (საქორწინო) საჩუქარი, მის მემკვიდრეს ერგება. [...]. (0 rev. i' 1'-6'). [თუკი ...] ცოლს გადაეცემა, მის ძმებს არ ჩაუთვლიან (თავიანთ სამემკვიდრეო წილებში) მამისეული მემკვიდრეობიდან მიცემულ (საქორწინო) საჩუქარს, მაგრამ [...].

22.(B xvii 12'-18'). თუკი მამის სიცოცხლეში მისი ქალიშვილი ხდება *უგბაბთუ*,[35] *ნადითუ*[36] ან *ქადიშთუ*,[37] მისმა (ძმებმა) უნდა გაიყონ მემკვიდრეობა, (და) ისიც თანაბარ მემკვიდრედ მიიჩნიონ.

23.(B xvii 19'-20', M ii 5-9). თუკი ქალიშვილი მამის სიცოცხლეში არ გათხოვდება, ის მისმა ძმებმა უნდა გაათხოვონ.

23a.(M ii 10-18). თუკი ის მონას წაიყვანს [...] ის მოკვდება [...] უცხოელი [...] დაქორწინდება(?) [...].

23b.(M ii 19-20). თუკი კაცი [...].

24.(B xviii 1'-5', F i 1-13. J ii' l'-7'). თუკი კაცს მეორე ცოლი, რომელზეც ის დაქორწინდება, მას შვილს უშობს. მამისეული სახლიდან მოტანილი მზითევი მხოლოდ მის შვილებს ეკუთვნით; პირველი ცოლის შვილებმა და მეორე ცოლის შვილებმა მამის ქონება თანაბრად უნდა გაინაწილონ.

25.(B xviii 6'-19', F i 14-25, J ii' 8'-19', O ii' l'-7'). თუკი კაცი ცოლს მოიყვანს და ის მას შვილს უშობს და ბავშვი გადარჩება, და მონა ქალიც უშობს შვილს თავის ბატონს, მამამ უნდა გაათავისუფლოს მონა ქალი და მისი შვილები; (მაგრამ) მონა ქალის შვილებს არ ექნებათ უფლება თავიანთი ბატონის შვილებთან ერთად მემკვიდრეობა გაინაწილონ.

26.(B xviii 20', F i 26-ii 6, G xix 11-12. J ii' 20', M iii 1', O ii' 8'-9'). თუკი მისი (კაცის) პირველი ცოლი გარდაიცვლება და ცოლის გარდაცვალების შემდეგ ის დაქორწინდება მონა ქალზე (რომელმაც მას შვილები უშვა), პირველი ცოლის შვილი იქნება მისი (პირველადი) მემკვიდრე; მონა ქალის მიერ ბატონისთვის გაჩენილი შვილი ითვლება თავისუფალ დაბადებულ ვაჟად და ისინი უზრუნველყოფენ მისი ქონების (წილს).

27.(F ii 7-25, G xix 13-17, M iii 2'-8'). თუკი კაცს ცოლი არ უშობს შვილს, მაგრამ ქუჩის მეძავი უშობს მას შვილს, მან უნდა უზრუნველყოს მეძავი მარცვლეულით, ზეთითა და სამოსით. მეძავის მიერ მისთვის გაჩენილი შვილი მისი მემკვიდრე იქნება; სანამ მისი ცოლი ცოცხალია, მეძავი ვერ იცხოვრებს სახლში მის პირველ ცოლთან ერთად.

28.(B xix l'-8', F ii 26-iii 6, J iii l'-6', L i 1'-5'). თუკი კაცის პირველი ცოლი დაკარგავს მიმზიდველობას ან გახდება პარალიზებული. მას სახლიდან არ გამოასახლებენ: თუმცა, ქმარს შეუძლია ჯანმრთელი ცოლი შეირთოს, მეორე ცოლმა კი პირველ ცოლზე უნდა იზრუნოს.

---

[35] შუმ. NIN.DINGIR.(RA), აქად. *ugbabtu* – მაღალი რანგის ქურუმი ქალი

[36] შუმ. LUKUR, აქად. *naditu* – წმინდა ქურუმი ქალი; უშვილო ქალი; მეძავი (lú, 'grown man', + kúr, 'hostile').

[37] შუმ. NU. GIG, აქად. *qadištu* – ქურუმი ქალი, ტაძრის მეძავი/როსკიპი ('not' + 'sick, painful').

29.(B xix 9'-19', F iii 7-20, J iii 7'-20'. L ii 1'-2'). თუკი სიძე შევა თავისი სიმამრის სახლში[38] და მიიტანს საქორწინო საჩუქრებს. მაგრამ მოგვიანებით გამოაძევებენ მას და ცოლს მის მეგობარს მისცემენ. მას (სიძეს) ორმაგად უნდა დაუბრუნონ მიტანილი საქორწინო საჩუქრები, და (მაშინ) მისი მეგობარი მის ცოლზე არ დაქორწინდება.

30.(B xix 20'-29', F iii 21-iv 5, J iii 21'-iv 8. L ii 3'-4', K iii 1'-5'). თუკი ახალგაზრდა დაქორწინებულ კაცს აქვს სქესობრივი კავშირი ქუჩის მეძავთან და მოსამართლეები მას უკრძალავენ მეძავთან ურთიერთობას, (და თუ) ამის შემდეგ ის გაშორდება თავის პირველ ცოლს, მას განქორწინებისთვის ვერცხლი უნდა მიუწონოს, (მაგრამ) მეძავზე (მაინც) ვერ დაქორწინდება.

31.(F iv 6-14, G xx l'-7', J iv 9-19, K iii' 6'-12'). თუკი მამა სიცოცხლეში თავის საყვარელ ვაჟს მისცემს (საქორწინო) საჩუქარს, რაზედაც დაწერს დაბეჭდილ დოკუმენტს, მამის გარდაცვალების შემდეგ მემკვიდრეები გაინაწილებენ მამის დანატოვარ ქონებას; ისინი არ გაასაჩივრებენ გამოყოფილ წილს,[39] არ უარყოფენ მამის სიტყვას.

32.(G xx 8'-16', J iv 20-22, L iii l'-6'). თუკი მამა სიცოცხლეშივე გამოუყოფს საქორწინო საჩუქარს თავის უფროს ვაჟს და ის (ვაჟი)მამის სიცოცხლეში დაქორწინდება. მამის გარდაცვალების შემდეგ მემკვიდრეები [უნდა ...] მემკვიდრეობას [...] მამისეული ქონებიდან [...] საქორწინო საჩუქარს [...] საქორწინო საჩუქარს [...].

32a.(B xx 1'). [...].

33.(B xx 2'-8'). თუკი კაცი იტყვის, რომ სხვა კაცის ქალწულ ქალიშვილთან ჰქონდა სექსუალური კავშირი, მაგრამ დადასტურდება, რომ მას სექსუალური კავშირი არ ჰქონია, მან 10 *შიკლი* ვერცხლი უნდა მიუწონოს.

34.(B xx 9'-13'). თუკი კაცი ხარს დაიქირავებს და ფეხის მყესს გადაუჭრის, მან უნდა მიუწონოს მისი ღირებულების მესამედი (ვერცხლით).

35.(B xx 14'-17', Liv 1'-2'). თუკი კაცი ხარს დაიქირავებს და თვალს დაუზიანებს, მან უნდა მიუწონოს მისი ღირებულების ნახევარი (ვერცხლით).

36.(B xx 18'-21'. L iv 3'-6'. S 1'-4'). თუკი კაცი ხარს დაიქირავებს და რქას მოსტეხს, მან უნდა მიუწონოს მისი ღირებულების მეოთხედი (ვერცხლით).

37.(B xx 22'- 26'). თუკი კაცი ხარს დაიქირავებს და კუდს დაუზიანებს, მან უნდა მიუწონოს მისი ღირებულების მეოთხედი (ვერცხლით).

38.(G xxi 1-4, J v 1'-3', K iv' 1'-4'). თუკი კაცი [...] მან უნდა მიუწონოს (ვერცხლით).

ეპილოგი

[38] = ჩაესიძება.

[39] ეს ნიშნავს, რომ მამის სიცოცხლეში გაცემული საჩუქრის შემდეგ, დარჩენილ მემკვიდრეებს არ შეუძლიათ გააპროტესტონ ის ფაქტი, რომ მათ ნაკლები ქონება მიიღეს, ვიდრე სხვა მემკვიდრემ. ანუ, ისინი ვერ იტყვიან, რომ მამამ უსამართლოდ გაანაწილა ქონება და ვერ მოითხოვენ დამატებით წილს.

(xxi 5-17 [G xxi 5-17, J v 4'-17', K iv' 5'-11']). ღვთაება უთუს ჭეშმარიტი სიტყვის შესაბამისად, შუმერისა და აქადის მიწებზე სამართლიანი სასამართლო წარმოება დავაწესე. ღვთაება ენლილის სიტყვით, მე, ენლილის ძემ, ლიფით-იშთარმა, მტრობა და ძალადობა აღმოვფხვერი. ტირილი, გოდება, სამართლიანობაზე მოთხოვნა და საჩივრები აღვკვეთე.[40] მე სამართალი და ჭეშმარიტება გავაბრწყინე და კეთილდღეობა მოვუტანე შუმერისა და აქადის მიწებს. [...].

(xxi 36-48 [B xxi l'-14', L vi l'-7', M v l'-13']). [...] მთელ კაცობრიობას. როდესაც მე შუმერისა და აქადის მიწებზე სამართლიანობა დავამყარე, ეს სტელა აღვამართინე. ვინც მას ბოროტებას არ უზამს, ვინც ჩემს ნამუშევარს არ დააზიანებს, ვინც ჩემს წარწერას <არ> წაშლის და მასზე თავის სახელს არ დააწერს - მას დიდხანს სიცოცხლე და სუნთქვა მიენიჭოს; ექურის ტაძარში აღზევდეს; დაე, ღვთაება ენლილმა ბრწყინვალე სახე ზეციდან მისკენ მიმართოს.[41]

(xxi 49-60 [B xxi 15'-26']). (მაგრამ) ვინც მას (სტელას) რაიმე ბოროტებას უზამს, ვინც ჩემს ნამუშევარს დააზიანებს, ვინც შევა საგანძურში, ვინც მის კვარცხლბეკს შეცვლის, ვინც ამ წარწერას წაშლის და თავის სახელს დაწერს (ჩემი სახელის ნაცვლად). ან, ამ წყევლის გამო აიძულებს უცხოელს მოაცილოს იგი - ეს კაცი, იქნება ის მეფე, *ēnu*-მმართველი თუ *ენსი*-მმართველი [... სრულად აღიგავოს პირისაგან მიწისა ...].

(xxii 6-16 [G xxii l'-9', S rev. 1-7]). დაე, [... ღვთაება ...]. ღვთაება ენლილის პირმშო, არ მიუახლოვდეს! თესლი არ შევიდეს! [...] ძლევამოსილი. თესლი, [...] დაე, ვინც იარაღს გადაურჩება, თავის სახლში შესვლის შემდეგ, მას არ ეღირსოს [არცერთი მემკვიდრე! დაე, [ღვთაებებმა ...], აშნანმა და სუმუკანმა, სიუხვის მბრძანებლებმა, [შეაკაონ(?) ცისა და] მიწის წყალობა! [...]!

(xxii 34-52 [B xxii l '-19']). დაე, [...] ღვთაება ენლილმა [...] ამაღლებული ექურის ტაძრის საჩუქარი გააუქმოს! დაე, ღვთაება უთუმ, ცისა და მიწის მსაჯულმა, წაშალოს დიდებული სიტყვა. [...] მისი საძირკველი შეიტანოს თავის სახლში(?) [...] დაე, მან ქალაქები ნანგრევებად აქციოს! დაე, ქვეყნის საფუძველი არ იყოს მყარი, უმეფოდ იყოს! ღვთაება ნინურთამ, ძლიერმა მებრძოლმა, ღვთაება ენლილის ძემ, [...]!

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა/REFERENCES

Boissier, A. (1926). Lipit-Istar, legislateur. Babyloniaca 9: 19-22.

Court, J.R. (1995). Codex Collections from Mesopotamia and Asia Minor. Scholars Press.

Falkenstein, A., San Nicolò, M. (1950). Das Gesetzbuch Lipit-Ištars von Isin. Orientalia (in German). 19 (1): 103–118.

[40] ლიფით-იშთარი აქ ამბობს, რომ მკაფიო და სამართლიანი კანონების შექმნით, მან აღმოფხვრა ხალხის მუდმივი მოთხოვნილება სამართლიანობაზე ან საჩივრების შეტანაზე. ამ გაგებით, თავად კანონები გახდა სამართლიანობის მექანიზმი, თეორიულად შეამცირა უკმაყოფილების საფუძველი. მან შექმნა იმდენად სამართლიანი სისტემა, რომ ბევრი დავა თავიდან აიცილა.

[41] = დაე, ენლილმა დალოცოს, მისი მადლი გადმოვიდეს მასზე ზეციდან, მოწყალებით გადმოხედოს.

Foxvog, D.A. (2010). Elementary Sumerian Glossary. Guerneville, California USA.

Halloran, J.A. (1999). Sumerian Lexicon. Version 3.0. Last revised August 11, 1999 Home page for the Sumerian lexicon: http://www.sumerian.org

Kramer, S.N. (1950). Lipit-Ishtar Lawcode. Pp. 159-61 in Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament. 2d ed. 1955. 3d ed. with supplement 1969. Ed. by J.B. Pritchard. Princeton: Princeton University Press.

Kramer, S.N. (1955). Collections of Laws from Mesopotamia and Asia Minor: Lipit-Ishtar Lawcode. In Pritchard, James B. (ed.). Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament with Supplement. Princeton Studies on the Near East. Princeton University Press.

Lutzmann, H. (1982). Aus den Gesetzen des Königs Lipit Eschtar von Isin. In Kaiser, Otto (ed.). Rechtsbücher. Texte aus der Umwelt des Alten Testaments (in German). Vol. I. Gütersloher Verlagshaus. pp. 23–31.

Roth, M.T. (1995). Laws of Lipit-Ishtar. Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor. Writings from the Ancient World. Vol. 6. Atlanta: Scholars Press. pp. 23–35.

Roth, M.T. (1997). Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor. V 6 (2).

Sallaberger, W. (2009). Der Prolog' des Codex Lipit-Eštar. In Achenbach, Reinhard; Arneth, Martin (eds.). Gerechtigkeit und Recht zu üben" (Gen 18,19): Studien zur altorientalischen und biblischen Rechtsgeschichte, zur Religionsgeschichte Israels und zur Religionssoziologie: Festschrift für Eckart Otto zum 65. Geburtstag (in German). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. pp. 7–33.

Schramm, W. (2010). Akkadische Logogramme. Zweite, revidierte Auflage. Göttinger Beiträge zum Alten Orient, Band 5. Universitätsverlag Göttingen.

Steele, F.R. (1948). The Code of Lipit Ishtar - University of Pennsylvania Museum Monographs, 1948 - includes complete text and analysis of all fragments [reprinted from American Journal of Archaeology 52 (1948)].

Steele, Fr.R. (1947). The Lipit-Ishtar Law Code. American Journal of Archaeology. 51 (2): 158–164.

Steele, Fr.R. (1948). The Code of Lipit-Ishtar. American Journal of Archaeology. 52 (3): 425–450.

Stephens, F.J. (1932). A Newly Discovered Inscription of Libit-Ishtar. Journal of the American Oriental Society, 52 (1932), pp. 182-185

Wilcke, Cl. (2014). Gesetze in sumerischer Sprache. In Koslova, Natalia; Vizirova, E.; Zólyomi, Gabor (eds.). Studies in Sumerian Language and Literature: Festschrift für Joachim Krecher. Babel und Bibel (in German). Vol. 8. Penn State University Press.

Wilcke, Cl. (2015). Laws of Lipit-Ishtar. In Strawn, Brent A. (ed.). The Oxford Encyclopedia of the Bible and Law. Oxford University Press.